gylyje rasti dar vieno individo palaikai – kapas 7/259 (6 pav.). Pagal rastas įkapes – Jono Kazimiero šilingą kapas datuojamas XVII a. II puse.

Perkasose 8 ir 9 aptikus žmonių kapus (1/253 – 6/258) buvo patikslinta Panevėžio miesto senųjų kapinių V riba. Nustatyta, jog kapinių teritorijos V riba baigiasi sklypo Senamiesčio g. 70 R dalyje, 1–3 m atstumu į V nuo gretimai esančių sklypų, Senamiesčio g. 72 ir 72A, V ribos. Ištyrus perkasą 10 sklype Senamiesčio g. 72B, esančiame į P nuo sklypo Senamiesčio g. 72A, ir aptikus kapą 7/259 nustatyta, jog Panevėžio miesto senųjų kapinių teritoriją reikia praplėsti ir P–PV kryptimi.

6 pav. Perkasoje 10 rastas kapas 7/259. A. Gerbutavičiūtės nuotr.

Fig. 6. Burial 7/259 found in trench 10

Correction of the W boundary of Panevėžys city's old cemetery

In conducting an excavation (a total of 402.45 m²) in 2011 at Senamiesčio St. 72A, in the historical part of the city of Panevėžys, it was determined that this plot, which is outside the boundaries of the old Panevėžys cemetery demarcated by the NKVR, belonged to the cemetery territory that existed in the churchyard of the Panevėžys old church. The W boundary of this cemetery was corrected by the 2012 investigation. Ten trial trenches (a total of 100 m²) were excavated on three private plots (Fig. 1).

Mid-17th–20th-century cultural layers were recorded in the first seven trenches (Figs. 2–3), but no human remains were found in them. Burials were discovered only in trenches 8–10. Seven human burials were discovered during the entire investigation (Figs. 4–6). Based on the grave goods, the burials date to the mid – second half of the 17th century. The W boundary of the cemetery was corrected during the investigation and it was determined that the grounds of Panevėžys city's old cemetery needs to be expanded to the S–SW.

Darius Kontrimas

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros šventorius

Pagal Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriaus tvarkybos darbų projektą, Telšių bernardinų vienuolyno ir kunigų seminarijos (UK 1019) teritorijoje, Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros (UK 26959) šventoriaus teritorijoje buvo numatyta įrengti naujus inžinerinius tinklus bei pakeisti šventoriaus dangą. Prieš tvar-

kybos darbus buvo atlikti žvalgomieji ir detalieji archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirtas bendras 196 m² plotas. Po tyrimų suinventorintas 281 radinys. Radiniai saugomi ŽMA.

Telšių bernardinų vienuolyno ir kunigų seminarijos statinių kompleksas yra Insulos kalvos R dalyje, prie P šlaito (1 pav.). Iš išlikusios XIX a. pabaigos fotografijos matyti, kad šventoriaus R dalyje į Š nuo dabartinio ūkinio pastato buvo medinis pastatas. Vėliau, XX a. II pusėje, čia buvo pastatytas kryžius. Taip pat fotografijoje matyti, kad šventoriaus paviršius buvo niveliuotas (nukasta apie 1 m).

Išsamesnių šaltinių apie bernardinų vienuolyną Insulos kalvoje nėra daug. Yra išlikusios vienuolynui suteiktos 1624, 1639, 1683, 1713 m. privilegijos. Tačiau daugiausiai duomenų yra iš XIX a. – tai inventoriai, kita dokumentinė medžiaga. Yra išlikęs 1800 m. vienuolyno sklypo planas. Bernardinų įsikūrimas Telšiuose siejamas su kovų su reformacija laikotarpiu. Sekdamas J. Chodkevičiumi, kuris 1609 m įkūrė bernardinus Kretingoje, P. Sapiega kartu su žmona K. Goslauskaite 1624 m. pakvietė bernardinus ir savo lėšomis pastatė vienuolyną. 1624 m. Zigimantas III Vaza vienuolyną aprūpino žemės valdomis – buvo paskirtas sklypas Insulos kalvoje (Genienė Z., Telšių bernardinų vienuolynas, *Telšiai*, V., 1994, p. 47). Bernardinų bažnyčios vizitacijos aktuose nurodoma, kad vienuolynas iš karto buvo statomas mūrinis, 23 sieksnių ilgio ir 5 sieksnių pločio korpusas orientuotas V ir R kryptimi. Pirmoji bažnyčia buvusi medinė (Baliulis A., Telšiai XVIII a., *Telšiai*, V., 1994, p. 38). P. Sapiega nespėjo įgyvendinti visų planų ir užbaigti statybų. Buvo pastatyta medinė Šv. Antano bažnyčia ir tik dalis mūrinio vienuolyno. 1656 m. per karus su Švedija vienuolynas buvo dukart apiplėštas. XVII a. pradžioje vienuolyne veikė įvairios religinės brolijos: Šv. Onos (įkurta 1628 m.), Šv. Pranciškaus, Šv. Antano (įkurta 1689 m.). 1650 m. Žemaičių vyskupo P. Parčevskio lėšomis buvo pastatyta nauja didesnė bažnyčia ir prie jos A. Montrimavičiaus funduota mūrinė Loreto koplyčia. XVII a. pabaigoje buvo pastatyta nauja mūrinio vienuolyno dalis. Tačiau kita pastato dalis liko medinė. Per 1702 m. gaisrą sudegė bažnyčia ir medinė vienuolyno dalis. Bažnyčia atstatyta tik 1748 m. Tačiau 1760 m. gaisro metu ji vėl sudegė. Nauja mūrinė bažnyčia statyta 1761–1794 m. Taip pat buvo pastatytas 3 aukštų ŠV korpusas, sujungtas su senąja dalimi ir bažnyčia. Nei šventorius, nei vienuolyno teritorija XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje aptverti nebuvo. Tik 1840 m. šventorius nuo miesto pusės buvo aptvertas statinių tvora, išgrįstas įvažiavimas į vienuolyną.

Pirmą kartą Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriuje tyrimai vykdyti 2008 m. (vadovė L. Deveikytė). Tyrinėjimų metu šventoriaus P ir PR dalyse 5 vietose buvo ištirtas 25 m² plotas (1 pav.). Aptikta žmonių kaulų iš suardytų kapų ir pavienių archeologinių dirbinių, datuotų XVI–XVIII a. Į PR nuo Katedros 2,2 m gylyje atidengtas dar nesuardytas žmogaus kapas (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 561). 2011 m. žvalgomųjų tyrimų metu Katedros aikštės tęsinio vietoje buvo ištirti 7 2x2 m dydžio šurfai – iš viso 28 m² plotas (1 pav.). Šurfuose 1, 2, 5, 6, 7 aptiktas nuo 80 cm iki 1,7 m storio neintensyvus ir maišytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XX a. radiniais. Šurfe 3, H_{abs} 144,41 m gylyje buvo atidengtas 10–20 cm storio maišytas juodos žemės sluoksnis, kuriame rastas įtveriamasis arbaleto strėlės antgalis, datuojamas XIV a. (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 430–433).

2012 m. žvalgomųjų tyrimų metu ištirti 25 šurfai. Jie tirti iki įžemio, o kartais, siekiant išsiaiškinti įžemio vienodumą, buvo įsigilinama iki antro geologinio sluoksnio (fiksuoti du geologiniai sluoksniai – rusvas priemolis ir gelsvas

1 pav. Tyrimų vieta – Insulos kalvos R dalis: 1 – 2011 m. tirtos vietos; 2 – 2012 m. tirti plotai; 3 – Telšių senojo miesto vieta; 4 – 2008 m. tyrimų vietos; 5 – Telšių bernardinų vienuolyno ir kunigų seminarijos statinių kompleksas. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. The excavation site – the E part of Insula Hill: 1 – sites excavated in 2011; 2 – areas excavated in 2012; 3 – the site of the old town; 4 – sites excavated in 2008; 5 – the building complex of the Telšiai Bernardine monastery and seminary

2 pav. Atidengtas pastato ŠR kampas. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 2. The unearthed NE building corner

3 pav. Ištirti plotai 1–4 iš ŠR. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 3. Excavated areas 1–4, as seen from the NE

4 pav. Žalvarinis žiedas iš moters kapo 9. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 4. A bronze ring from burial 9, that of a female

5 pav. Žalvarinių vielučių kepurėlė vaiko kape 3. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 5. The cap made of bronze wire in burial 3, that of a child

arba pilkšvas smėlis). Žvalgomųjų tyrimų metu šurfe 2 nedideliame (vos nuo 10 cm) gylyje aptikus kapus, o šurfe 3 atidengus pamatų fragmentą (2 pav.), šurfų aplinkoje atlikti detalieji tyrimai (ištirti plotai 1–4) (3 pav.). Taip pat prie katedros R sienos aptikus kapus, buvo tiriamas plotas 5. Šurfe 2, plotuose 1 ir 3 išskirti 4 palaidojimų horizontai (plote 5 – 3). Visi kapai atidengti gelsvame įžemio smėlyje arba rusvame priemolyje. Šventoriaus Š dalyje, kur šventoriaus paviršius buvo nulygintas, kapai atkasti vos 10–30 cm gylyje, šventoriaus P dalyje – 1,5–2 m gylyje. Čia nuo esamo šventoriaus paviršiaus fiksuoti supiltiniai sluoksniai su griuvenomis – XVIII–XIX a. perstatinėjant bažnyčią, kasant griovius rūsiams statybinės atliekos ir gruntas buvo supilamas šventoriaus P dalyje. Taip galima paaiškinti ir aptiktas suverstų pavienių kaulų sankaupas.

Aptikti kapai šventoriuje pagal radinius datuojami XVII a. II puse. Kapuose 1, 3, 21, 26 rasta XVII a. II pusės monetų. Kapuose 9, 14, 20 rasta asmeninių mirusiųjų daiktų – medaliukai, žiedas (kapas 9) (4 pav.). Taip pat kapuose rasta aprangos detalių – vaiko kape 2 žalvarinė kepurėle (5 pav.), kape – 7 sagučių kilpelės, kape 9 – žiedelis-sagtelė, smulkių žalvarinių smeigtukų, odinės piniginės su žalvariniu trikampiu apkalėliu fragmentas. Visi ka-

pai orientuoti R–V kryptimi (kaukolė V pusėje), išskyrus kapą 20 – jis orientuotas V–R kryptimi (kaukolė R pusėje), ir kapą 13 – jis orientuotas ŠR–PV kryptimi (kaukolė PV pusėje). Mirusieji laidoti aukštielninki, rankos sudėtos ant krūtinės arba pilvo srityje, kojos ištiestos. Šventoriuje laidoti tiek dvasininkai, tiek ir pasauliečiai (aptikti du mažamečių vaikų kapai). Su dvasininkų luomu sietinos įkapės – medaliukai. Pavyzdžiui, žalvarinis medaliukas (6 pav.) su Šv. Ignoto Lojolos atvaizdu averse ir Šv. Pranciškaus Ksavero atvaizdu reverse galimai sietinas su bernardinų vienuolyne nuo XVII a. veikusia Šv. Pranciškaus vienuolių brolija. Šventoriuje XVII a. II pusėje tose pačiose vietose laidota mažiausiai 3 kartus. Tyrimų metu preparuoti 27 kapai, kuriuose aptikti 27 individų skeletai arba jų fragmentai. Tarp jų buvo 14 vyrų, 7 moterys, 2 vaikai, 1 paauglys ir 3 neidentifikuotos lyties individai. Taip pat maišyto grunto sluoksniuose aptikta nemažai kaulų iš suardytų kapų. Minimalus individų skaičius iš suardytų kapų yra 75. Tarp jų 26 vyrai, 21 moteris, 8 vaikai, 20 neidentifikuotos lyties individų (7–9 pav.). Mirusieji laidoti lentiniuose karstuose – kapuose aptikta geležinių kaltinių vinių. Taip pat kapuose aptikta ir dekoratyvinių vinių be galvučių, užlenktais galais, galimai skirtų drabužiui prie karsto prikalti (10 pav.).

Šurfe 3 aptikti pamatai (2 pav.) datuojami XVII a. ir sietini su pirmosiomis 1624, 1650 m. medinėmis bažnyčiomis. Šurfe 20 aptikus šio statinio apardytų pamatų PR kampą galima spėti, kad statinio plotis galėjo būti apie 6 m. Siejant šurfe 7 aptiktus pamatus su šurfuose 3 ir 20 aptiktaisiais, hipotetiškai galima manyti, kad statinio dydis galėjo būti 6,5–7x6,5–7 m. Tačiau šurfe 7 aptikti pamatai yra masyvesni, o atidengti jų fragmentai yra per maži, kad juos neabejotinai galima būtų funkciškai susieti.

0 2 cm

6 pav. Medaliukas su šv. Ignoto Lojolos atvaizdu averse ir šv. Pranciškaus Ksavero atvaizdu reverse. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 6. A medallion with an image of St Ignatius of Loyola on the obverse and St Francis Xavier on the reverse

7 pav. Moters kapas 9. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 7. Burial 9, that of a female

8 pav. Kaukolė iš moters kapo 18. J. Kozakaitės nuotr.

Fig. 8. The skull from burial 18, that of a female

Sprendžiant iš skliauto fragmentų statinio ŠR kampe bei laiptų Š sienoje, galima manyti, kad čia galėjo būti rūsys. Vidinėje jo dalyje aptikta

9 pav. Vyro kapas 26. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 9. Burial 26, that of a male

0 3 cm

10 pav. Geležinės dekoratyvinės vinutės. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 10. Small decorative iron nails

daug pavienių kaulų iš suardytų kapų vėlesnių grunto kasimo darbų metu. Taip pat aptikta ir į įžemį įkasta duobė su kaulais – tai tarsi liudytų čia buvus kriptą. Galima prielaida, kad šurfe 7 aptikti pamatai yra nuo išorinės statinio sienos, o šurfuose 3 ir 20 aptiktieji – nuo vidinės (rūsio) sienos. Tiek maišyto piltinio grunto sluoksnyje, tiek virš įžemio buvusiame XVII a. datuotame sluoksnyje aptikta buitinės keramikos šukių. Iš šukių suklijuotas XVII a. I puse datuojamas žaliai glazūruotas, augaliniu ornamentu puoštas plokštinis koklis (11 pav.).

Sprendžiant pagal aptikto statinio skliauto pradžios gylį, pasitvirtina hipotezė, kad XVII a. paviršius Katedros šventoriaus Š dalyje galėjo būti mažiausiai 1 m aukščiau. Tuo tarpu šventoriaus P dalyje paviršius galėjo būti apie 1 m žemiau, tai patvirtintų ir šventoriaus P dalyje buvę kapai, kurie atidengti 1,5–2 m gylyje.

Tyrimų metu iš viso rastos 47 monetos, tarp kurių buvo 21 lietuviškas Jono Kazimiero šilingas. Dalis rastųjų gerokai apsitrynę. Didesniąją dalį sudaro šilingai su Jeronimo Krišpino Kiršenšteino monograma reverse. Aversas: Jono Kazimiero atvaizdas su laurų vainiku; legenda: „IOAN·CAS REX“; Tito Livijaus Boratinio inicialiai. Reversas: Vytis, virš jo karūna, po juo iždininko Jeronimo Krišpino Kiršenšteino monograma (KHPL); legenda „SOLI·MAG·

0 5 cm

11 pav. XVII a. I pusės plokštinis koklis. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 11. A panel stove tile (Blattkachel) from the first half of the 17th century

DVC·LIT“ ir kaldinimo metai. Rastas vienas 1664 m., du 1666 m., 5 1665 m. kaldinimo šilingai. Taip pat rasti ir du šilingai su kalyklos laikytojo Georgo fon Horno inicialais revese. Aversas: Jono Kazimiero atvaizdas, po juo kalyklos laikytojo Georgo fon Horno inicialai (raidės „GFH“); legenda „IOAN·CAS REX“. Reversas: Vytis, virš jo karūna, po juo LDK iždininko Jeronimo Krišpino Kiršenšteino ženklas (elnio galva, įsiterpusi į legendą); legenda „SOLI·MAG·DVC·LIT“ ir kaldinimo metai. Vienas šilingas 1666 m. kaldinimo, kitas su nusitrynusiais kaldinimo metais. Taip pat rastas vienas 1665(?) m. šilingas su Vazų giminės herbu ir iždininko ženklu – jaučio galva.

Lenkijai atstovauja surasti 7 lenkiški Jono Kazimiero šilingai. Aversas: Jono Kazimiero atvaizdas su laurų vainiku, po juo Tito Livijaus Boratinio inicialiai (T.L.B), legenda „IOAN·CAS REX“; Reversas: Lenkijos erelis, po juo varnas; legenda: „SOLID REG POLO“; ir kaldinimo metai. Rastas vienas 1665 m., du 1664 m., vienas 1663 m. šilingas ir 3 šilingai su nusitrynusia legenda.

Taip pat rasta Rygos miesto monetų. Tarp jų 4 Kristinos Augustos Vazos Rygos šilingai. Du labai susidėvėję, legenda sunkiai įžiūrima. Geriau išlikę tik du šilingai. Pirmojo averse: Kristinos Augustos monograma (raidė C) su Vazų dinastijos herbu; legenda „CHRISTINA·D·G·R·S“. Reversas: Livonijos herbas; legenda „SOLIDVS LIVONIAE“, datos nesimato. Greičiausiai 1652–1564 m. Antrojo averse: Kristinos Augustos monograma (raidė C) su Vazų dinastijos herbu, legenda „CHRISTINA·D·G·R·S“. Reversas: Rygos miesto herbas ir legenda „SOLIDVS·CIVI RIGE“ ir paskutinieji kaldinimo metų skaičiai „45“. Rastas vienas Karolio XI Rygos šilingas. Aversas: Karolio XI monograma (raidės „CR“), virš jų karūna, legenda

0 1 cm

12 pav. Frydricho III Prūsijos šilingas. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 12. A Friedrich III Prussian shilling

„CAROLVS DG REX“. Reversas: Rygos miesto herbas, legenda „SOLIDVS CIVI RIG“ ir paskutinieji du kaldinimo metų skaičiai „63“. Rasti 3 Karolio X Gustavo Rygos šilingai. Pirmųjų dviejų averse: Karolio X Gustavo monograma (raidės „C“ ir „G“), legenda „CAROLVS GUSTAV DGRS“. Reversas: Rygos miesto herbas, legenda „SOLIDVS CIVI RIG“, ir kaldinimo metai. Abiejuose kaldinimo metai neįžiūrimi. Trečiojo averse: Karolio Gustavo monograma (raidės „C“ ir „G“), legenda „CAROLVS GUSTAV DGRS“. Reversas: Rygos miesto herbas, legenda „SOLIDVS CIVI RIG“ ir paskutinieji kaldinimo metų skaičiai „5·7“.

Rasta ir Prūsijos monetų. Tai du Frydricho Vilhelmo šilingai. Pirmojo averse: Frydricho Vilhelmo monograma (raidės FWC), virš jų karūna. Reversas: Legenda „SOLID PRUSSIA DUCALIS“, apačioje kaldinimo metai „1669“. Antrojo averse: Frydricho Vilhelmo monograma (raidės FWC), virš jų karūna; legenda „SOLIDUS·PRUSSIAE“, kaldinimo metų nesimato. Reversas: Erelis su „CFI“ monograma ant krūtinės, legenda „FRID·WILH·MAR·BR“. Rasti 2 (abu tų pačių kaldinimo metų (12 pav.) Frydricho III Prūsijos šilingai. Aversas: skeptras su Frydricho III monograma (FCIII), virš jos karūna, po ja raidės „HS“ (Kionigsbergo kalykla?). Reversas: Legenda „SOLID PRUSSIAE DUCALIS“, viršuje skrotelė, apačioje kaldinimo metai 1693. Rastas ir Georgo Vilhelmo Prūsijos šilingas (13 pav.). Aversas: Georgo Vilhelmo

0 1 cm

13 pav. Georgo Vilhelmo Prūsijos šilingas. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 13. A George William Prussian shilling

0 1 cm

14 pav. Frederiko I Švedijos erė. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 14. A Frederick I Swedish öre

0 2 cm

15 pav. Medaliukas iš šurfo 3. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 15. The medallion from test pit 3

0 2 cm

16 pav. Kryželis su šv. Benedikto medaliuku. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 16. A cross with a medallion of St Benedict

monograma (GW); legenda „SOLIDVS PR VSSIAE“, ir kaldinimo metai 1“6(30?)“. Reversas: Erelis su karūnuota „S“ raide, virš jo kryžius, legenda „GEORG·WILH·MAR· BR· S·R· I·E·L“.

Retesnės yra Švedijos ir Varšuvos kunigaikštytės monetos. Švedijai atstovauja Frederiko I Švedijos erė (14 pav.). Aversas: Frederiko monograma (F), virš jos karūna, aplink vainikas. Reversas: herbas – 3 karūnos, kaldinimo metai „1749“, legenda „1·ÖR“ – apačioje raidės „HM“. Taip pat rasta Varšuvos kunigaikštystės 5 grašių moneta. Aversas: Varšuvos kunigaikštystės herbas su ereliu dešinėje pusėje, virš skydo karūna. Reversas: legenda „5 GROSZY“ ir kaldinimo metai „1811“, apačioje raidės „I.B“ – kalyklos laikytojo Jokūbo Benickio inicialai.

Tyrimų metu rasti 7 žalvariniai ir variniai XVII–XVIII a. medaliukai. Pirmasis ovalus, 3,2x2,7 cm dydžio. Aversas: keturių šventųjų atvaizdai, virš jų paukštis (balandis?), legenda „S·PIVS“, „S·AND·A·“, „S·FEL·C“, „S·CAT·B“. Reversas: nukryžiuotojo ir dviejų šventųjų atvaizdai, legenda „·PASSIO·CHRISTI·CONFORTA· ME“ (15 pav.). Antras apvalus medaliukas su šv. Ignoto Lojolos atvaizdu. Aversas: šv. Ignoto Lojolos atvaizdas, legenda „S·IGN·D·LO·S·I·“. Reversas: šv. Pranciškaus Ksavero atvaizdas, legenda „S·FRAN·XA“ „·VER·SI“ (6 pav.). Trečias yra kryželis su 2,4x1,9 cm dydžio šv. Benedikto medaliuku. Medaliuko averse: šv. Benedikto atvaizdas, legenda „CRVX.S.P.BENEDIC“. Reversas: šv. Benedikto kryžius, legenda kampuose „CSPB“ [*Crux Sancti Patris Benedicti*], kryžiaus veritkalėje „CSSML“ [*Crux Sancta Sit Mihi Lux*], kryžiaus skersinyje „NDSMD“ [*Non Draco Sit Mixi Dux*], aplink kryžių „V·R·S·N· S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B“ [*Vade Retro Satana Nonquan Suade Mihi Vanum Sunt Male Quabe Libis Ipse Venanas Bibas*] (16 pav.). Ketvirtas yra

ovalus 2,3x1,9 cm dydžio šv. Barboros medaliukas. Medaliuko averse: šv. Barboros atvaizdas, legenda „SWIETA BARBARA“. Reversas: angelo Gabrieliaus atvaizdas, legenda „OS. ANGE GARDIEN SOYEZ MON GUIDE“, apačioje raidės „A.M.“. Penktas smarkiai korodavęs ovalus 2,7x2,4 cm dydžio medaliukas su Mergelės Marijos atvaizdu. Aversas: Švč. Mergelės atvaizdas, reversas neįžiūrimas. Šeštasis šv. Pranciškaus medaliukas yra 1,6 cm skersmens. Medaliuko averse: šv. Pranciškaus atvaizdas, legenda „S·FRANC·“, reverse šventojo atvaizdas, legenda neįžiūrima. Paskutinis septintas yra ovalus 2x1,5 cm dydžio šv. Izidoriaus medaliukas. Medaliuko averse: Švč. Mergelės atvaizdas; reverse šv. Izidoriaus atvaizdas (?), legenda „·S·ISIDOR·“.

The churchyard of the Telšiai Cathedral of St Anthony of Padua

Prior to putting the grounds of the churchyard of the Telšiai Cathedral of St Anthony of Padua in order, a field survey and excavation (a total of 196 m^2) were conducted in it in 2012 (Fig. 1). Foundation fragments (Figs. 2–3) and 27 burials (Figs. 7–9) with separate grave goods (a ring (Fig. 4), a bronze wire cap (Fig. 5), buckle loops, a small ring – buckle, small bronze pins, and a fragment of a leather purse with a bronze triangular fitting, were discovered during the investigation. Iron coffin nails and decorative nails without heads used to attach clothing to the coffin were also discovered (Fig. 10). A total of 47 coins (Figs. 12–13) and 7 medallions (Figs. 6, 15–16) were also found. Sherds of household pottery and a panel stove tile (*Blattkachel*) decorated with a green glazed floral design and dating to the first half of the 17th century were discovered in a 17th-century cultural layer that formed in the vicinity of buildings (Fig. 11).

Darius Kontrimas

Žemaičių vyskupų kriptos tyrimai Varnių Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčioje

Vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugsėjo 10 d. nutarimo nr. 940 „Dėl Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo“ 2009–2017 m. programą, buvo paruoštas Varnių (Telšių r.) Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios (UK 26966) Žemaičių vyskupų kriptos tvarkybos darbų projektas. Prieš tvarkybos darbus buvo atlikti geofizikiniai bei inžineriniai geologiniai tyrimai, kurių metų buvo nustatytos spėjamos galimų palaidojimų vietos ir grunto sudėtis. VšĮ „Lietuvos paminklai“ užsakymu buvo atlikti archeologiniai tyrimai.

Varnių raida gana išsamiai pagal esamas istorinių šaltinių teikiamas žinias bei iki tol vykdytų archeologinių tyrimų duomenis miestelio teritorijoje aptarta 1999 m. pasirodžiusioje Z. Genienės ir J. Genio knygoje „Varnių kunigų seminarija“. Taip pat Varniams skirtas 1996 m. pasirodęs „Žemaičių praeities“ ketvirtasis tomas. Varniai pradėjo kurtis XIII a. ar ties XIII–XIV a. riba. J. Genys išskyrė 3 Varnių dalis. Gyvenamiesiems ir ūkiniams pastatams buvo pasirinkta dešinioji Varnelės pusė, kur vėliau formavosi Varnių prekybos ir amatų centras su trikampe turgaus aikšte. Kitoje upės pusėje, vėliau įsikūrusios kunigų seminarijos vietoje, buvo gyvenvietės kapinės. Kaip trečiąją ankstyvųjų Varnių dalį J. Genys išskyrė alkvietę, buvusią upės kilpoje (dabartinė Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios statinių komplekso vieta) (Genienė Z., Genys J., *Varnių kunigų seminarija*, Klaipėda, 1999, p. 21). XV a. pradžioje kuriant vyskupo dvarą buvo iškasta nauja